

Miha Grah

OBRTNI MOJSTER – GARANT VRHUNSKOSTI KVALITETE IZDELKOV IN STORITEV

Mojstrstvo je gotovo nastalo kot odgovor na težnje številnih ustvarjalcev v njihovi gorečnosti, predanosti delu, navdušenosti nad vedno novim in boljšim. Tako je v številnih zvrsteh umetnosti, kjer je človeški rod obogaten z vrhunskimi umetniki – mojstri - na področju slikarstva in kiparstva, mojstri glasbenega ustvarjanja in poustvarjanja, pa z nenadkriljivimi mojstri izdelovalci glasbil, pa plesnimi mojstri in še in še.

Težnja po vrhunskosti se je udejanila tudi v nekaterih drugih dejavnostih, ki s klasičnimi umetniškimi zvrstmi nimajo veliko skupnega, če seveda sleherne človekove dejavnost ne razumemo tudi kot poizkus umetniškega ustvarjanja oziroma, da skuša tisti, ki nekaj dela, svojemu izdelku vdahnuti tudi nekaj umetniškega. Sleherno stvar, sleherni delovni proces je namreč možno še izboljšati, oplemeniti. Odličnost pa pomeni biti oziroma ustvarjati vsaj nekoliko, običajno pa celo veliko nad povprečjem.

OBRT IN MOJSTRSTVO SKOZI ČAS

Težnja po vrhunskosti je pri rokodelcih prisotna vseskozi. Že v 12. stoletju so nastala cehovska pravila (»cehovski zakoni«), ki so imela temeljni namen zaščititi posamezni ceh (čevljarški, krojaški, mizarški, pekovski, ...). Zapisana so v cehovskem registru ali cehovskem pismu in so v razcvetu cehov v 14. in 15. stoletju vsebovala tri osnovne zahteve: strogo dokazilo o usposobljenosti, varovanje interesov porabe in prisilno zavarovanje obrtnega mojstra napram konkurenci. Prav **načelo strogega dokazila o usposobljenosti** napotuje na prve tako imenovane mojstrske izpite, saj je bila oseba, ki je želela postati član ceha ter s tem pridobiti pravico do opravljanja obrtne dejavnosti, dolžna dokazati svojo usposobljenost pred posebno cehovsko komisijo. Pristop k temu takrat ni bil prost, saj je ceh odločal, koliko osebam bo dopustil dokazovati svojo usposobljenost - opravljati »mojstrski izpit«.

Ko so se v času merkantilizma ustvarile možnosti za trgovanje na bistveno večjih tržiščih in ko se je kasneje začel pohod naravoslovja in revolucionarnih tehničnih iznajdb, so bili ustvarjeni pogoji za industrializacijo. Prav pohod industrializacije je vse bolj večal konkurenco obrti, kar je pomenilo, da je bilo potrebno cehovsko zaprtost nadomestiti z obrtno svobodo. Cehovska prisila, mojstrske pravice in obrtne omejitve so bile najprej odpravljene v Franciji z revolucijo leta 1789, v Prusiji s posebno odredbo leta 1810, na območju sedanje Slovenije, ki je bila pod francosko oblastjo, pa so bili cehi odpravljani v začetku 19. stoletja, kar je ostalo tudi po odhodu Francozov, zato smo imeli na slovenskem ozemlju dvojno ureditev, in sicer cehe, razen na območju vzhodne Koroške, Kranjske in Primorske. Vendar je ta dvojnost trajala le do konca leta 1859, ko je Avstroogrška monarhija sprejela obrtni zakon (obrotni red), s katerim je uzakonila obrtno svobodo. Vendar pa popolna obrtna svoboda ni trajala dolgo, saj je bilo z novelo prej navedenega zakona v letu 1883, za opravljanje tako imenovanih »rokodelskih obrti« potrebno izkazati ustrezno kvalifikacijo, kar je pomenilo ponovno uvedbo mojstrskega izpita, ki pa je obsegal, v primerjavi z današnjim, le

preverjanje praktičnega in strokovno-teoretičnega znanja, seveda v bistveno manjšem obsegu, kot je to določeno sedaj.

V času obstoja Kraljevine Jugoslavije je bil sprejet obrtni zakon koncem leta 1931, ki je določal tudi širše vsebine mojstrskih izpitov, in sicer poleg preverjanja praktičnih in strokovno-teoretičnih znanj tudi poslovodna znanja. Ta zakon se je v Jugoslaviji uporabljal v omejenem obsegu tudi po letu 1945, predvsem do leta 1949 v celoti za mojstrske izpite, rešitve iz tega zakona glede mojstrskih izpitov pa so bile povzete tudi v raznih uredbah.

Vrnitev mojstrskih izpitov

Mojstrske izpite smo pred znamenito šolsko reformo, ki je uvedla tim. usmerjeno izobraževanje, v Sloveniji zadnjič izvedli v šolskem letu 1962/1963, saj so jih šolske oblasti prisilno ukinile. Enaka usoda je doletela pomočniške izpite in poklicno izobraževanje nasploh. Toda obrtnikom, pa tudi drugim ljudem, je mojster še naprej pomenil sinonim za strokovnjaka v določenem obrtnem poklicu.

Obrtniki so si tri polna desetletja prizadevali za spremembo šolskega sistema, in sicer, da bi ta »produciral« kadre, katerih znanje bi bilo uporabnejše ne le v obrti, temveč tudi širše v industriji. Le delno so to uspeli v nekaj srednjih šolah s tim. poskusnimi obrtnimi oddelki. Obrt je namreč sama najbolje vedela, kakšne kadre oziroma kakšno njihovo znanje potrebuje. V vsej njeni zgodovini je namreč veljalo, da so si obrtniki sami vzgojili svoje pomočnike in naslednike. Potrebe, ko se je s spremembo političnega in gospodarskega sistema po osamosvojitvi Slovenije naglo povečevalo število obrtnih obratov, so namreč pokazale, da v Sloveniji potrebujemo kakovosten, strokovno usposobljen kader, ki bo svoje znanje znal prenašati na vajence. Zato je tudi obrtni zakon, sprejet leta 1994, določil, da bo po nekem prehodnem obdobju moral mojstrski izpit opraviti sleherni, ki bo želel imeti obrtno dejavnost.

Obrtnikom je pri teh njihovih zahtevah vseskozi nudila podporo njihova stanovska organizacija Obrtna zbornica Slovenije, ki si je močno

prizadevala za vrnitev starih, preizkušenih oblik dualnega izobraževanja, pri kateri splošni del izobraževanja sicer poteka v šoli, praktični del izobraževanja pa v obrtnikovi delavnici, kjer obrtnik-mojster neposredno prenaša svoja znanja in vedenja na mlade »rokodelce«.

Ustrezen šolski sistem, prilagojen potrebam in pozitivni tradiciji v obrti, smo dobili leta 1996, s sprejetjem zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju, ki je uzakonil nekoč že povsem uveljavljene in priznane mojstrske izpite. Ponovno uvajanje mojstrskih izpitov se je po večletnih pripravah pričelo leta 2000. Za opravljanje mojstrskih izpitov so se prijavili 803 kandidati za 47 mojstrskih nazivov, največ se jih je prijavilo za naziva mojster avtomehanic in frizerski mojster. Številka, ki je presenetilo tudi tiste, ki so se strokovno ukvarjali s ponovno uvedbo mojstrskih izpitov. Lani je OZS svečano podelila diplome prvim 187 prvim mojstricam in mojstrom, do konca leta je mojstrski izpit opravilo skupaj 198 kandidatk in kandidatov. Na letošnji razpis za mojstrske izpite pa se je prijavilo 436 naših članic in članov za 48 mojstrskih nazivov.

Opravljen mojstrski izpit poleg tega, da jamči kvalitetno obrtnikovo delo, njegovemu imetniku zagotavlja ekvivalent srednji strokovni izobrazbi.

Čeprav se pojavljajo tudi nekateri dvomi o uvedbi mojstrskih izpitov predvsem v tem, da gre za ponovno uvedbo zastarelih cehovskih načel, pa vsebina tega izpita kaže, da temu ni tako. S sedanjim mojstrskim izpitom se pridobijo kvalitetna strokovna znanja za opravljanje posameznih obrtnih dejavnosti, znanja za praktično usposabljanje vajencev in prepotrebna poslovodna znanja za samostojno vodenje obrtnega podjetja. Pridobitev poslovodnih znanj je tisto, kar mojstrske izpite loči od podobnih poslovodnih in delovodskih izpitov. Poleg tega pa »cehovstvo« ni možno enačiti z mojstrskimi izpiti, saj imamo sedaj namesto cehovskih pravil moderno obrtno zakonodajo.

Čeprav so mojstrski izpiti značilni predvsem za germanski del Evrope, pa je potrebno poudariti, da za opravljanje obrtnih dejavnosti in tudi drugih (na primer trgovina) obstajajo tako imenovane kvalifikacijske omejitve

tudi v romanskih državah (Italija, Francija).

Uvedba mojstrskih izpitov ne pomeni samo že naštetih prednosti, temveč pomeni tudi zaščito obrti ob vključitvi Slovenije v EU, saj bodo tudi za osebe iz držav članic EU veljale kvalifikacijske omejitve na področju prostega pretoka oseb, kot ene izmed štirih temeljnih svoboščin, ki veljajo v Evropski uniji.

Pri obnovitvi oziroma pri ponovni vzpostavitvi vajenskega in mojstrskega izobraževanja je bila partner naši zbornici obrtna zbornica za Muenchen in Zgornjo Bavarsko. V Nemčiji pridobi ta naziv vsako leto okoli 40 tisoč obrtnikov za več kot 120 poklicev. Tudi s pridobitvijo mojstrskega naziva poskrbijo za svojo kariero, zato se zanj zelo potrudijo. Mojster namreč velja za posebnega strokovnjaka, ki temeljito pozna svojo stroko in svoj poklic, ki zna voditi svoje obrtno podjetje in ki je temu primerno sposoben izobraževati tudi mlade. Torej strokovnost, kakovostna izobrazba in podjetniška znanja so lastnosti obrtnega mojstra. Te lastnosti niso v nobeni drugi panogi tako povezane kot prav v obrti. Mojstrski naziv je sinonim za obrtnikovo strokovno uspešnost, s katero se bo slovenska obrt gotovo lahko izkazala tudi v tujini.

Na doseženo mojstrstvo – na poti do vrhunca mojstrske kvalifikacije so mojstri lahko ponosni. Tudi obrtni mojstri so namreč odličniki v svojih vrstah!

obrt - craft

obrotni mojster – master of craft

vajenec - apprentice

mojstrski izpit – master exam

Obrtna zbornica Slovenije – Chamber of Craft of Slovenia